

Sisekaitseakadeemia
Finantskolledž

Anastasija Mironova

**TEENINDUSASUTUSTE TÖÖTAJATE TEADLIKKUS JA
HOIAKUD JOOTRAHA MAKSUSTAMISE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja:
Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2016

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2016
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Teenindusasutuste töötajate teadlikkus ja hoiakud jootraha maksustamise näitel.</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Awareness and Attitudes of the Employees of Service Institutions, Based on the Example of Gratuity Taxation</p> <p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 42 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 39 allikat, millele on tekstis viidatud.</p> <p>Lõputöö on aktuaalne, kuna rahandusministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2015- 2018 üheks strateegiliseks eesmärgiks on koguda kokku riigi maksutulud ning vähendada ebaausa majandustegevuse osakaalu.</p> <p>Lõputöö eesmärk on uurida teenindusasutuste töötajate teadlikkust ja hoiakuid jootraha maksustamise näitel. Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet, mis täideti, kasutades kvalitatiivset uurimismeetodit.</p> <p>Uuringu analüüsi tulemused näitasid, et enamikul analüüsitud teenindusasutuste töötajatel puudub kogemus ja praktika jootraha deklareerimisel ning maksustamisel. Teenindusasutuste töötajad ei ole üldjuhul teadlikud jootraha deklareerimisest, mida põhjendatakse informatsiooni puudusega. Samuti selgus, et teenindajatel on huvipuudus ja tahtmatus jootrahalt makse maksta. Teenindusasutuste töötajad suhtusid jootraha deklareerimisse üldiselt negatiivselt ja kriitiliselt.</p> <p>Analüüsist lähtuvalt tehti järgmised ettepanekud: 1. Koostada Maksu- ja Tolliameti poolt juhend jootraha deklareerimise ja maksustamise kohta ning see avalikustada. 2. Maksu- ja Tolliameti poolt teavituskampaaniate korraldamine eesmärgiga tõsta teadlikkust jootraha deklareerimisest ja maksustamisest.</p>	
Võtmesõnad: jootraha, maksustamine, teadlikkus, hoiakud, töötasu, tulumaks	
Võõrkeelsed võtmesõnad: tip, taxation, awareness, attitudes, salary, income tax	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Rahandusministeeriumi valitsemisala arengukava 2015- 2018, Maksu- ja Tolliameti arengukava 2013- 2016	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Anastasija Mironova</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujalt allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	Allkiri:
Juhendaja: Kerly Randlane	
Kaitsmisele lubatud	Allkiri:
Kolledži direktor: Uno Silberg	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÜLEVAADE JOOTRAHAST.....	7
1.1. Jootraha olemus ja kujunemine.....	7
1.2. Jootraha maksustamine	13
2. JOOTRAHA KÄSITLEMINE PRAKTIKAS.....	18
2.1. Jootraha maksustamisega seotud hoiakud ja teadlikkus	18
2.2. Maksuhalduri võimalused jootraha maksustamise praktika tõhustamiseks....	25
KOKKUVÕTE	31
SUMMARY.....	34
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	36
LISAD.....	41
Lisa 1. Intervjuuküsimused teenindusasutuste töötajatele	41
Lisa 2. Intervjuuküsimused Maksu- ja Tolliameti ekspertidele.....	42

SISSEJUHATUS

Maksud on riigieelarve üheks kõige olulisemaks tuluallikaks. Selleks, et riik ja kohalik omavalitsusüksus saaksid teostada oma avalik-õiguslikke ülesandeid, on vajalik kokku koguda kõik riigi maksutulud. Seejuures üheks võimalikuks maksutulu allikaks on ka jootraha. Jootraha deklareerimata jätmise korral jääb riigil saamata arvestuslik tulu, mida saaks kasutada olemasolevate avalike hüvede parandamiseks. Samas puudub õigusaktides nii „jootraha“ legaaldefiniitsioon kui ka maksustamise regulatsioon.

Lõputöö teema valik on tingitud sellest, et nii füüsilised kui ka juriidilised isikud teenindus- ja meelelahutussektorites võiksid tõsta oma maksukuulekust ja teadlikkust. Seetõttu on vajalik analüüsida ja anda ülevaade põhjustest, miks teenindusasutuste töötajad ei soovi jootraha deklareerida ning maksustada. Sihtrühmaks valitakse teenindusasutused, mis käesolevas lõputöös on toitlustusasutused (Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator, edaspidi EMTAK 56101), majutusasutused (EMTAK 55101) ja kasiinod (EMTAK 92001), sest need on kõige ulatuslikumad valdkonnad, kus on võimalik jootraha teenida.

Teema on aktuaalne, sest rahandusministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2015-2018 üheks strateegiliseks eesmärgiks on koguda kokku riigi maksutulud ning vähendada ebaausa majandustegevuse osakaalu. Arengukava kohaselt on oluline suurendada nn vabatahtlikku maksulaekumist. Sihiks on võimalikult mõõduka halduskoormusega vähendada riigile saamata jäävat maksutulu ja tagada ausam konkurentsikeskkond. Seega on vaja välja töötada moodused, kuidas saada jootrahalt potentsiaalne maksutulu.

Lõputöö teema on uudne, sest teadaolevalt ei ole Eestis varasemalt uuritud teenindus- ja meelelahutussektori personali teadlikkust jootraha maksustamisest ja hoiakuid jootraha maksustamise suhtes. Rahvusvaheliselt on jootraha maksustamise probleeme uuritud USA-s, näiteks on seelses uurimuses käsitletud jootraha jätmist ilusalongides, selle majanduslikke ning demograafilisi tegureid. Lõputöö lisaväärtus seisneb uurimustulemuste põhjal ettepanekute esitamises Maksu- ja Tolliametile jootraha deklareerimise teadlikkuse tõstmiseks ja maksustamise praktika tõhustamiseks.

Lõputöö probleem põhineb asjaolul, et teenindusasutuste töötajad üldjuhul jootraha ei deklareeri, millest tulenevalt jääb riigil saamata potentsiaalne maksutulu. Seega soodustab jootraha saamine maksudest kõrvalehoidumist ning sellel on kahjulik mõju käibemaksu ja tööjõumaksude laekumisele. Seetõttu on vajalik uurida, millised on töötajate hoiakud jootraha maksustamise suhtes ja teadlikkus jootraha maksustamisest.

Lõputöö eesmärgiks on uurida teenindusasutuste töötajate teadlikkust ja hoiakuid jootraha maksustamise näitel.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade jootraha olemusest ja kujunemisest.
2. Anda ülevaade jootraha maksustamisest.
3. Välja selgitada jootraha maksustamisega seotud hoiakuid ja teadlikkust teenindusasutuste näitel.
4. Välja pakkuda maksuhaldurile võimalusi jootraha maksustamise praktika tõhustamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit, mille raames teostatakse poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuude puhul kasutatakse valimi moodustamisel eesmärgistatud valimit, kus valitakse intervjuueeritavad lähtudes uurija teadmistest ja kogemustest ning püüdes leida valdkonna kõige tüüpilisemad esindajad. Uurimuse valimisse kuulus 12 teenindusasutuse töötajat. Lisaks kirjutasid Maksu- ja Tolliameti (edaspidi MTA) revidendid kirjaliku arvamuse avalduse.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, millel on kaks alapeatükki. Lõputöö esimeses peatükis antakse teoreetiline ülevaade jootraha olemusest ja kujunemisest ning uuritakse süvendatult jootraha maksustamist nii juriidilise kui ka füüsilise isiku näitel. Esimene alapeatükk keskendub jootraha üldisele olemusele ning sellele, kuidas on jootraha erinevates riikides tekkinud. Teises alapeatükis uuritakse, kuidas on korrektne jootraha deklareerida ja maksustada juriidilise või füüsilise isikuna ning käsitletakse võimalikke alternatiive sellele. Lisaks antakse teises alapeatükis ülevaade võimalikust maksukohustusest eemale hoidumisest mitte deklareerimisel.

Teise peatüki moodustab töö empiiriline osa koos järelduste ja ettepanekutega. Selles peatükis uuritakse teenindusasutuste töötajate hoiakuid jootraha maksustamise suhtes ja teadlikust jootraha maksustamisest ning tehakse ettepanekuid jootraha maksustamise praktika tõhustamiseks. Esimeses alapeatükis selgitatakse välja töötajate hoiakud ja teadlikkus jootraha maksustamise suhtes teenindusasutuste näitel. Teises alapeatükis tuginetakse empiirilise uuringu käigus kogutud andmetele, seostades neid teoreetiliste lähenemistega ning tuuakse järeldusi. Lisaks analüüsitakse teiste riikide praktikat ja esitatakse ettepanekuid jootraha maksustamise praktika tõhustamiseks MTA-s.

Lõputöös kasutatakse eesti- ja ingliskeelseid teadusallikaid, Eesti õigusakte seisuga jaanuar 2016 ja MTA päringuid.

1. ÜLEVAADE JOOTRAHAST

1.1. Jootraha olemus ja kujunemine

Jootraha termini all mõistetakse teenindussektoris lisatasu, mida antakse vabatahtlikult teenindajale hea teeninduse eest. Traditsiooniliselt jäetakse seda baarides, restoranides, taksodes, kasiinodes ja ilusalongides. Jootraha jätmise kujunemine, kombed ja kultuur on riigiti erinev. Mõnes riigis on jootraha mittejätmise etiketi vastu eksimine, teises seevastu peetakse jootraha jätmist solvavaks. Avalikule teenistujale jootraha andmist loetakse aga pistiseks ehk altkäemaksuks.

Kuigi termin „jootraha“ on üldtuntud, on sellel erinevaid definitsioone. Ökonoomiliselt võiks jootraha määratleda kui unikaalset majanduslikku nähtust, sest see hõlmab vabatahtlikku makset teenuse eest, mis oli ettekandja poolt juba tehtud (Azar, 2004). Teisalt leitakse, et jootraha on rahasumma teenuse eest üle ettenähtud tasu (Langemets, Tiits, Valdre, Veskis, Viks, Voll, 2009). Üldiselt siiski jäetakse jootraha teenindajale tema teeninduse eest. Lihtsamalt öeldes seisneb jootraha erilisus selles, et klient maksab teenuse eest, mille ta oli arves juba kinni maksnud. Teenindaja jootraha suurus ei sõltu üldjuhul ainult tema oskusest professionaalselt ja kiiresti teenindada, vaid seda mõjutavad ka peakoka oskused, restorani õhkkond ning muutliku meelega külastajad (Pope, 2015).

Standardne majanduslik mudel eeldab, et tarbijad loovutavad oma raha vaid siis, kui nad saavad teenust või kaupa vastu, selleks et maksimeerida kasulikult piiratud ressursse. Jootraha rikub seda eeldust, sest tarbija maksab vabatahtlikult rohkem, kui ta on juriidiliselt kohustatud. Jootrahaga sarnased näited on kingitused ja annetused. Vahe seisneb selles, et kingitusi antakse reeglina perele ja sõpradele ilma midagi vastu saamata, annetusega kaasneb sageli asutuste ja institutsioonide nimetamine annetaja järgi või läheb annetaja nimi toetajate nimekirja. Jootraha antakse aga võõrale isikule ja sellega ei kaasne avalikku tunnustust. (Azar, 2007)

Jootraha täpset ajalugu pole kindlaks tehtud, kuid arvatakse, et see pärineb 16. sajandi Inglismaalt. Sealsetes kohvikutes ja hiljem kohalikes pubides tekkisid karbikesed, millel

oli kiri- „kiiruse kindlustamiseks“. (Margalioth, 2006) See tähendas seda, et teenindajale tuli maksta lisatasu enne teenindamist selleks, et tagada kiiremat teenindust. Kui teenindajale tundus karbi sisse pandud rahasumma väiksena, siis ei pööranud ta kliendile piisavalt tähelepanu. Hiljem mõisteti, et jootraha on parem maksta pärast teenindamist, kui ollakse kindel, et sellega on rahule jäädud. (Viikberg, 2014) Sõna „tip“ võeti kasutusele kaks sajandit hiljem, 1730. aastal, kui moodi läks teejoomine. See tähendas lühendit karbikesel olevast kirjast „to insure promptness“. (Viikberg, 2014)

Teise versioonina arvatakse, et jootraha pärineb Tudorite dünastia ajastust, kui külastajad maksid peremehe teenijatele lisaraha, et nad oleksid nendega lahked (Margalioth, 2006). Teenijad võisid oodata külalistelt, kes viibisid külas nädal aega jahil, kuni 100 dollarit. Vähekindlustatud pered ei saanud selle tõttu kõiki küllakutseid vastu võtta, sest neil ei jagunud raha maksta teenijatele. Jootraha mittejätmine tähendas aga teenindaja alandamist. (Segrave, 1998) Sellest ajast alates levis jootraha jätmise komme teeni(nda)jatele kiiresti kogu Euroopas ja 17. sajandil võttis enamik asutusi ja külalismaju jootraha omaks. (Azar, 2004)

Saksamaal loeti jootrahaks väikest rahasummat teeninduse eest, mis anti lisaks kokkulepitud summale. See tähendas algselt teenindajale antud joogi- ehk õlleraha. Saksamaa ajalooost on teada näiteid, kui (käsitöö)meister palus tellimustöö lõpetamisel tellijalt jootraha, et osta endale jooki. Sellise palve saatis näiteks aadlimehele Jakob Hellerile 26. augustil 1509. aastal maalikunstnik Albrecht Dürer, kui ta oli tellitud altari valmis saanud. Seega loetigi Saksa jootraha õllerahaks, mida meister küsis lisaks oma töötasule, et sellega tähistada töö lõppu ning teisi joogiga kostitada. (Viikberg, 2014)

Keskaja lõpus ei tähendanud Saksamaal jootraha mitte üksnes töötasuga seotud joogiraha, vaid seda maksti ametnikele, kelle sissetulekud ei olnud kuigi suured, elujärje parandamiseks. XIX sajandi Saksamaal jõuti aga juba niikaugele, et mitmete ameti esindajatele ei olnud jootraha enam töötasu lisa, vaid juba põhiline sissetulek. (Viikberg, 2014) Tänapäeval loetakse lisatasu andmist ametnikule enamikes riikides altkäemaksuks ehk pistiseks, mis on üks korruptsiooni vormidest. Altkäemaksuna käsitletakse nii rahalist kui ka muud hüve, mida ametnik saab teenistusülesannete rikkumise eest. Altkäemaksu eesmärke on mitmeid, kuid peamiselt antakse seda selleks, et teatud

protsesse kiirendada, või selleks, et saada teatud teenust või teavet, mis vastasel juhul poleks kättesaadav. (Justiitsministeerium, 2016)

Eestis tähendas jootraha algselt teistele joogi pakkumist ja teiste jootmist. Pikapeale sai sellest rahatasu ilma jootmiseta, millest kujunes 19. sajandil välja jootraha kui lisatasu ehk teenustasu. Teenustasu all mõisteti napsiraha andmist selleks, et osta õlut. Sellist tasu anti näiteks postipoisile ja kutsarile. (Viikberg, 2014)

Ameerika võttis jootraha andmise traditsiooni vastu alles pärast Ameerika Ühendriikide kodusõda, sest enne seda puudus neil mõiste „töölisklass“. Selle kombe tõid USA-sse rikkad ameeriklased, kes reisisid Euroopasse ja tutvusid seal jootraha traditsioonidega. Jootraha jätmisega kodumaal soovisid nad näidata, et nad on käinud välismaal ja tutvunud Euroopa kommetega. (Azar, 2004)

1890-ndate aastate lõpu poole hõlmas jootraha andmine Ameerikas juba paljusid töötajaid ja suuri summasid. 1910. aastatel leiti, et Ameerikas oli viis miljonit inimest ehk enam kui 10% tööjõust ametikohtadel, mis eeldasid jootraha saamist. Sel ajal hinnati, et jootraha moodustas Ameerikas igal aastal kokku 200-500 miljonit dollarit. (Azar, 2004) Praegusel ajal kuulub Ameerikas jootrahale samuti märkimisväärne osa majandusest. Restoranide, baaride ja majutuskohtade jootraha on kokku hinnanguliselt 27 triljonit dollarit aastas (Margalioth, 2006).

20. sajandi alguses moodustas jootraha suurus 10% arvest. Tänapäevaks on see tõusnud keskmiselt 19%-le (Levin, 2014). Jootraha jätmise komme ja suurus on riigiti erinev. Ameerikas on jootraha jätmise komme praktiliselt kohustuslik, sest teatakse, et see on teenindajate põhiline sissetulek. Seetõttu on sealne jootraha jätmise protsent üks kõrgemaid ja moodustab üldjuhul 18-20% arvest (Pang, 2014).

Euroopa riikides on jootraha suurus keskmiselt 10-15% arvest. Prantsusmaal on jootraha suurus 15% ning see on eraldi reana arvel enne käibemaksu. See on kohustuslik Prantsusmaa seaduste järgi eesmärgiga pidada kinni maksukohustus. Prantsusmaa õigus aga ei nõua, et tööandja jaotaks saadud raha teenindajate vahel ära. (Chavanne, 2014)

Saksamaal on jootraha suurus keskmiselt 10% arvest, kui arve ületab 10 eurot ja teenindus on hea. Vastupidisel juhul- kui teenindus on ebameeldiv-, ei ole seal kohustuslik jootraha jätta. Samuti on Saksamaal levinud arve summa ümardamine (Hill, kuupäev puudub). See tähendab seda, et kui kliendi arve oli 33 eurot, siis ta palub teenindajal selle ümardada 35 euroni ja tagastusraha läheb teenindajale jootrahaks.

Hispaanias loetakse jootraha viisakaks kombeks ja teenindajad ootavad seda alati. Seal on nagu Saksamaalgi tavaks arvet ümardada ja kui teenindus oli eriti meeldiv, siis antakse lisaks veel 1-2 eurot. Teenustasu arvele üldjuhul juurde ei lisata, välja arvatud kõrgema hinnaga restoranides. Seal lisatakse lõplikule arvele teenustasu käibemaks, mis peab menüüs selgelt näha olema. (Trip Advisor, kuupäev puudub)

Eestis on jootraha andmine uuem traditsioon, mis on muutumas aina igapäevasemaks. Välismaised reisijuhid toovad välja, et Eestis on keskmine jootraha suurus restoranides 5-10% arvest, kui teenindus oli meeldiv. Taksojuhtidele ja hotelli töötajatele jootraha üldjuhul ei jäeta. Samuti ei ole levinud jootraha andmine baarmenitele otse, vaid see pannakse baariletil olevatesse karbikesse. (Tipping around the world, 2014)

Maailmas on riike, kus jootraha ei ole osa kultuurist. Üheks selliseks riigiks on näiteks Jaapan. Jaapanis ei ole jootraha oodatud ja see võib isegi segadust tekitada ning teenindaja võib seda võtta solvanguna (Strand, 2014). On riike, kus jootraha andmine on haruldane, nendeks on Hiina, Korea, Singapur ja Nepal (Loose, 2006).

Inimesed maksavad jootraha, sest nad arvavad, et see mõjutab edaspidi teenust, mida nad hakkavad saama tulevikus. See tähendab seda, et kui inimene teab, et ta külastab lähitulevikus sama teenindusasutust, siis ta maksab esimesel korral jootraha selleks, et järgmistel kordadel oleks parem teenindus. Teenindusasutuse töötaja hakkab järgmisel korral sama klienti nähes rohkem pingutama, et teenida jootraha. Lisaks makstakse jootraha seepärast, et tahetakse vastata kultuurilistele normidele, kuna jootrahast on kujunenud ühiskonnas sotsiaalne norm ning trend.

Sotsiaalsed normid on üldtuntud hoiakud ühiskonnas, mis näitavad inimestele, mida peab tegema ja kuidas. Jootraha andes soovib inimene endaga koos einestavalt inimeselt saada sotsiaalset heakskiitu, samamoodi nagu ettekandjaltki. Inimesed jätavad jootraha isegi

siis, kui nad einestavad üksi, sest nad häbenevad mitte jätta. (Margalioth, 2006) Inimestele on oluline teiste arvamus ning seega ei soovita saada partnerilt, kellega einestatakse, või ettekandjalt halvaks panu. Kuna ühiskonnas on välja kujunenud, et jootraha on tava, siis inimesed kardavad selle kombe vastu eksida, kuna sellega võib kaasneda teiste negatiivne suhtumine.

Michael Lynn, kes on üks juhtivaid spetsialiste „jootraha psühholoogia“ uurimises, on teinud mitmeid uuringuid mõistmaks, mis ajendab tarbijaid teenindajatele jootraha jätma. Uuringutest selgus, et jootraha ja teeninduse kvaliteedi vahel on vaid minimaalne vastastikune seos. (Lynn, 2003) Inimesed ei jäta jootraha sellepärast, et neile meeldis teenindus, vaid pigem on mõjutavaks faktoriks arve suurus. Tihti on inimestel kindel planeeritud summa, mis on neil kaasa võetud selleks, et jätta teenindajale jootrahaks.

Jootraha jätmist mõjutavad veel oluliselt järgmised kriteeriumid (Lynn, Zinkhan, Harris, 1993):

1. teeninduse sõbralikkus, kvaliteet ja atraktiivsus;
2. kliendi sugu;
3. toitlustuse suurus;
4. külastamise sagedus;
5. maksmisviis.

Väga tugev jootraha jätmise mõjutegur on teenindaja sõbralikkus. Näiteks jätavad söögikohtade kliendid jootraha rohkem, kui teenindaja tutvustab ennast nimepidi ning naeratab klientidele. (Garrity & Degelman, 1990) Lisaks on selgunud, et mehed jätavad rohkem jootraha kui naised. Sellise soolise erinevuse põhjus pole selge, kuid teadlased on oletanud, et see võib olla tingitud erinevusest naiste ja meeste sissetulekus ja/või soovist avaldada muljet teenindajale. (Lynn, *et al.*, 1993)

Külastamise sagedus on oluline jootraha jätmise tegur, sest teenindusasutuse regulaarsed kliendid jätavad suure arve puhul rohkem jootraha kui ühekordsed või harva käivad kliendid. See põhjus seisneb selles, et regulaarsed kliendid tajuvad toitu ja teenust positiivsemalt kui harvad kliendid. Samuti mõjutab jootraha jätmise otsust meetod, kuidas kliendid restoranis tasuvad. Kliendid, kes maksavad kaardiga, jätavad suurema jootraha võrreldes klientidega, kes tasuvad oma arve eest sularahas. Selline seos võib

tuleneda sellest, et pangakaardiga maksmisel luuakse psühholoogiline efekt väiksematest kuludest, mistõttu jäetakse suuremat jootraha. (Lynn, *et al.*, 1993)

Iisraeli majandusteadlase Ofer Azari Ameerikas läbiviidud uuringust selgus, et ainult 13% ameeriklastest ütles, et antava jootraha summat mõjutab teeninduse kvaliteet. 60% märkis hoopis, et jootraha jäeti süütundest. 68% ameeriklastest leidis, et jootraha anti teenindajale tänulikkusest, 85% jättis aga seetõttu, et jootraha on sotsiaalne norm. Väike osa uuritavatest ameeriklastest ehk 4% andis jootraha selle tõttu, et kartis karjumist, mis võib jootraha mittejätmisega kaasneda. (Levin, 2014) Eestis pole varasemalt jootraha kohta uuringuid läbi viidud.

30 riigis tehtud uuringus selgus, et inimesed jätavad jootraha lisaks ka sellepärast, et neile meeldib tunda võimu teenindaja üle (Lynn, *et al.*, 1993). Arvatakse, et sellisel viisil on neil kontroll teenindaja tegevuse ja töökohustuste üle. Inimesed teavad, et teenindajale on jootraha oluline, ja seetõttu saavad nad ennast selle arvelt paremini tunda. Samuti eelistavad inimesed pigem neid söögikohti, kus jootraha ei sisaldu arve sees, sest siis nad tunnevad, et neil on kontroll oma arve üle (Drew, 2015).

Jootraha võimaldab tööandjatel maksta väiksemat palka, sest arvatakse, et teenindaja saab lisaks palgale jootraha. Statistikaameti andmetel oli Eestis majutuse ja toitlustuse tegevusalas III kvartali palk 2015. aastal 707 eurot. Uuritava valdkonna töötasu on seega 338 eurot vähem Eesti keskmisest palgast (1045 eurot) ning on ühtlasi üks vähemtasustatavaimaid valdkondi Eestis. (Statistikaamet, 2015)

Ameerikas nagu Eestiski on kehtestatud miinimumpalk, mida tööandja peab töötajale võimaldama. Ameerikas on aga osariike, kus seaduse alusel võib tööandja arvestada teenindaja jootraha ning maksta talle vähem töötasu, kui on miinimumpalgaga ette nähtud. Samuti on osariike, kus tööandja ei pea teenindajale üldse palka maksma, kui teenindaja sissetulek jootrahana on suurem kui 20 või 30 dollarit päevas (sõltuvalt osariigist). (United States Department of Labor, 2015)

Hoolimata sellest, et jootrahast on välja kujunenud kultuuri osa, on palju ühendusi ja asutusi, kes seda ei poolda. Naiste õiguste kaitsjad Ameerikas leiavad, et jootraha jätmine vastutab seksuaalsete ahistamiste eest teenindussektoris. *Restaurant Opportunities*

Centers (ROC) viis Ameerikas läbi uuringu, millest selgus, et 80% teenindussektoris töötavatest naistest väitis, et kliendid on neid ahistanud. Lisaks selgus, et kaks korda suurem tõenäosus olla ahistatud on nendel teenindajatel, kelle palk ei vasta riigi miinimumpalga nõuetele. (Pope, 2015)

Jootraha vähendab sotsiaalset heaolu, tekitab eelarvamusi ja soodustab diskrimineerimist. Ayres, Vars, ja Zakariya läbi viidud uuringust selgus, et taksojuhid diskrimineerivad vähemusrahvusi, sest nad jätavad lahkudes vähe või ei jäta üldse jootraha ning selle tõttu ei taha taksojuhid neid teenindada. Samuti said afroameeriklastest taksojuhid vähem jootraha kui valge nahaga taksojuhid. Neid diskrimineerisid nii mustanahalised ise kui ka valge nahaga reisijad. (Ayres, Vars, Zakariya, 2005)

Jootraha vastu on olnud autor William Scott, kes kirjutas sellekohase raamatu 1916. aastal. Ta nimetas jootraha „*demokraatia suurimaks vaenlaseks*“ ja leidis, et see komme suurendab ebavõrdsust ning paneb aluse orjusele. 1897. aastal avaldas New York Times artikli jootraha vastupanuliikumisest, kus väideti, et jootraha on „*vilets imporditud pahe*“. (Pope, 2015)

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et jootraha sai alguse 16. sajandi Inglismaalt, kui kohvikutesse tekkisid karbid sildiga „*tip*“, mis tähendas „kiiruse kindlustamiseks“. Sealt alates on jootraha komme levinud mujale Euroopasse ning Ameerikasse, kus sellest on saanud lisatasu hea teeninduse eest. Jootraha jätmisest on kujunenud traditsioon, kuid samal ajal on sellest saanud ühiskonnas sotsiaalne norm, mis loob eelarvamusi ja soodustab diskrimineerimist. Tarbijad jätavad teenindajale jootraha, sest nad otsivad sotsiaalset heakskiitu. Lisaks on jootraha jätmise kriteeriumideks veel arve suurus, teeninduse kvaliteet, arve maksmisviis ning teenindusasutuse küllastamise sagedus.

1.2. Jootraha maksustamine

Jootraha puhul on tegemist tuluga, mida tuleb deklareerida ning millelt tuleb maksta või kinni pidada maksud. Sõltuvalt jootraha saajast peavad seda deklareerima kas füüsilised või juriidilised isikud. Kuna maksude üks tunnustest on kohustuslikkus, siis isikutel on

kohustus deklareerida ja tasuda makse seda nii riiklikul kui ka kohalikul tasemel. Seega, kui isikud jätaavad jootraha deklareerimata, saab seda käsitleda kui maksudest kõrvalehoidumist.

Eesti tulumaksuseadus tulu mõistet ei defineeri ja seega tuleb tulu mõiste puhul lähtuda totaalse maksustamise põhimõttest. See tähendab seda, et kõiki isiku sissetulekuid tuleb käsitleda tuluna. (Lind, 2003)

Tulu mõiste tunnused on järgmised (Lind, 2003):

1. Tulu on tagastamatu sissetulek.
2. Tulu on rahaliselt hinnatav.
3. Tulu peab olema võimalik realiseerida.

Tagastamatu sissetulek tähendab seda, et tulu saaja vara peab sissetuleku saamisel suurenema. Tulu peab olema rahaliselt hinnatav sissetulek, mis tähendab seda, et tulu mõiste alla ei kuulu sellised hüved, mis pakuvad ainult moraalset naudingut. Tulu võimalik realiseerimine tähendab seda, et tulu saajal on võimalus saadud tulu oma huvides kasutada. (Lehis, 2012, lk 179- 180)

Raamatupidamise seadus defineerib tulu kui majandusliku kasu suurenemist aruandeperioodil vara lisandumise või suurenemise või kohustiste vähenemisega, mille tulemusel omakapital suureneb (Raamatupidamise seadus, 2015). Seega, igasugust tulu, mis suurendab isiku vara, käsitletakse tuluna.

Tulumaksuseaduse § 12 lg 1 alusel maksustatakse residendist füüsilise isiku maksustamisperioodil Eestis ja väljaspool Eestit kõikidest tuluallikatest saadud tulu (Tulumaksuseadus, 2015). Sellest tulenevalt tuleb tulu vaadata eelkõige tulu saaja seisukohalt, sest maksumaksjaks loetakse tulu saajat. Juhul, kui tulu saaja on töövõtja ehk saadud jootraha jätab klienditeenindaja endale ning ei edasta seda edasi tööandjale, siis tuleb teenindaja saadud jootraha käsitleda muu tuluna. (Maksu- ja Tolliamet, 2016)

Sellisel juhul on teenindajal kohustus saadud jootraha vastavalt tulumaksuseaduse §-le 44 lg 1 oma tuludeklaratsioonis ise deklareerida. Tuludeklaratsioon tuleb esitada MTA-le maksustamisperioodi tulude kohta hiljemalt järgneva aasta 31. märtsiks.

(Tulumaksuseadus, 2015) Jootraha tuleb deklareerida deklaratsiooni vorm A alajaotuses 7.1 muu tulu all, millelt ei ole tulumaks kinni peetud. Seejärel maksustatakse see tulumaksuga.

Juriidilise isiku puhul on jootraha maksustamise käsitlus aga laiem. Kui teenindaja töötab klienditeenindajana, siis on tegemist töösuhtega teenindaja ja teenindusettevõtte vahel. Seega teenindaja esindab kliendiga suheldes oma tööandjaks olevat ettevõtet. (Maksu- ja Tolliamet, 2016) Tulumaksuseaduse § 13 lg 1 kohaselt maksustatakse tulumaksuga kõik töötajale makstavad rahalised tasud, sealhulgas palk, lisatasu ja juurdemaks (Tulumaksuseadus, 2015). Jootraha on oma olemuselt palgalisa, millest tulenevalt võib seda käsitleda juurdemaksena. Juurdemakse on summa, mida tööandja maksab töötajale selleks, et tagada talle ettenähtud palgatase (Lehis, 2000, lk 195).

Olukorras, kus juriidiline isik tööandjana kogub jootraha kokku ja maksab selle välja koos töötasuga juurdemaksena, peab lugema jootraha tööga seotud väljamakseks. Sellest tulenevalt peab teenindusettevõtte juurdemakse väljamaksmisel täitma maksu kinnipidaja kohustusi ja kõiki väljamakse maksustamise reegleid. (Maksu- ja Tolliamet, 2016) Maksu kinnipidamise kohustus tähendab seda, et juriidiline isik on kohustatud teise isiku tasumisele kuuluva maksusumma kinni pidama ja selleks määratud kontole tasuma (Maksukorralduse seadus, 2015). Tööandja peab juurdemakse pealt maksma ja kinni pidama kõiki tööjõumakse ja sundkindlustusmaksid. Tööjõumaksud Eestis on sotsiaalmaks, tulumaks, töötuskindlustusmaks ja kogumispensionimakse.

Kui tööandja kogub jootraha kokku ega käsitle seda kui töötasu juurdemakset ning maksab selle töötajale välja, jälgimata väljamakse maksustamise reegleid, siis on jootraha ümbrikupalk. Ümbrikupalk on mitteametlik töötasu, mille pealt ei maksta riigile makse. Ümbrikupalga maksmisega hoiab tööandja kokku tööjõukuludelt ning saavutab konkurentide ees turueelise. Toitlustussektoris, kus jootraha on laialdaselt levinud, on Eesti Konjunktuuriinstituudi andmetel illegaalset töötasu saanud inimeste osakaal aastate võrdluses suurenenud. Näiteks 2013. aastal oli see 14%, 2014. aastal aga 16% (Eesti Konjunktuurinstituut, 2015). See teeb ehituse järel toitlustussektorist ühe suurema valdkonna, kus makstakse ümbrikupalka.

Juriidilisel isikul on lisaks tulumaksuseadusele kohustus jälgida ka käibemaksuseaduses sätestatud. Käibemaksuseadus ei reguleeri otseselt jootraha maksustamist, millest tulenevalt tuleb lähtuda käibemaksuga maksustamise üldistest põhimõtetest (Maksu- ja Tolliamet, 2016). Vastavalt käibemaksuseaduse §-le 12 lg 1 loetakse käibe maksustatava väärtuse hulka kauba või teenuse müügihind ning kõik muu tasuna käsitatav, mida kauba müüja või teenuse osutaja saab kauba ostjalt, teenuse saajalt või kolmandalt isikult (Käibemaksuseadus, 2015). Kõikvõimalikud preemiad, tulemustasud, jootrahad jne suurendavad äriühingu maksustatavat väärtust. Jootraha loetakse maksustatava käibe hulka vaid juhul, kui see on teenust osutava ettevõtja tulu. Jootraha, mis on teenindaja tulu, ei arvestata käibemaksuga maksustatava väärtuse hulka. (Lind, 2007)

Kui maksukohustuslane käsitleb jootraha nii sularahas kui ka arveldusarvele kantuna osutatud teenuse maksustatava väärtuse hulka, tuleb kogu summa maksustada tavapäraselt käibemaksuga ning täiendav tulu jootraha ei mõjuta ettevõtte sisendkäibemaksu mahaarvamist. Maksukohustuslane võib jootrahana saadud summasid käsitleda ka raha laekumisena mitteettevõtlike tarbeks, kui jootraha saamine on eraldatav teenuse eest esitatava arve alusel saadud rahadest. Sellisel juhul tuleb sisendkäibemaksu mahaarvamisel kasutada kogukäibe ja mitteettevõtlike proportsiooni. (Maksu- ja Tolliamet, 2016)

Vaatamata sellele, et praktikas soovitakse jootraha liigitada kas kingituseks või annetuseks, siis tegelikult jootraha eelnimetatud liikide tunnustele ei vasta. Kingitus saab olla rahaline või mitterahaline, samuti võib see olla sihtotstarbeline või seotud mingite koormatiste või lisatingimustega. Lisaks võib kingitus väljenduda ka tasuta või soodushinnaga töö tegemises või teenuse osutamises. Sellest tulenevalt on kingituse kõige olulisem tunnus vastutasu puudumine. Kui kingile järgneb või eelneb kingi saajalt vastusooritus kas vara või teenuse kujul, siis ei ole tegemist kingitusega. (Lehis, 2006) Seega, kuna jootraha saadakse vastutasuks meeldiva ja korrektse teeninduse eest, siis ei saa jootraha olla kingitus. Samuti ei saa jootraha andmine võrrelda annetusega, sest annetuse puhul on tegemist eelkõige heategevuse eesmärgil tehtud kingitusega.

Kui jootraha ei deklareerita vastavalt õigusnormidele, siis võib seda käsitleda kui maksukohustusest eemalehoidumist. Maksude tasumisest kõrvalehoidumine on tahtlik maksude väärarvutus (Lehis, 2012, lk 150). Seda saab defineerida kui seadusevastast

tegevust, kus maksukohustust varjatakse või eiratakse, st maksumaksja tasub vähem makse, kui ta on seadusest tulenevalt kohustatud maksma, varjates maksuhalduri eest sissetulekut või teavet (OECD, 2014). Maksudest kõrvalehoidumist loetakse sageli vaid pisikuriteoks, mis võib teatud tasemeni olla koguni sotsiaalselt vastuvõetav, sest maksudest kõrvalehoidumist karistatakse sageli vaid rahatrahviga, mitte reaalse vangistusega. (Pickhardt & Prinz, 2012, p. 4)

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et jootraha maksustamise puhul tuleb lähtuda eelkõige tulu saaja seisukohast. Kui tulu saaja on füüsiline isik töövõtjana, siis käsitletakse tema saadud jootraha muu tuluna, mida füüsiline isik peab oma tuludeklaratsioonis ise deklareerima ning maksma sellelt tulumaksu. Kui juriidiline isik tööandjana kogub jootraha kokku ja maksab selle töötajatele välja koos töötasuga, siis käsitletakse jootraha tööga seotud väljamaksena, millelt tööandja peab maksma ja kinni pidama kõiki tööjõumakse ja sundkindlustusmakseid. Vastasel juhul, kui tööandja ei jälgi jootraha puhul kõiki väljamakse maksustamise reegleid, on tegemist ümbrikupalgaga ja tahtliku maksukohustusest eemalehoidumisega.

2. JOOTRAHA KÄSITLEMINE PRAKTIKAS

2.1. Jootraha maksustamisega seotud hoiakud ja teadlikkus

Teadlikkusel on oluline osa isikute käitumise ja hinnangute kujunemisel. Teadlikkuse suurenedes muudab inimene oma varasemat käitumist ning kujundab seeläbi oma hoiakuid konkreetse olukorra suhtes. Teadlikkus tähendab seda, et inimene märkab enda ümber toimuvat ning teeb korrekture enda käitumises ning arusaamas. Seetõttu on oluline tõsta teadlikkust jootraha maksustamisest, sest teadlikkuse suurenedes tõuseb maksukuulekate inimeste osakaal.

Uurimisülesannete saavutamiseks viidi läbi intervjuud (vt Lisa 1) kaheteistkümne teenindusasutuse töötajaga. Valim osutus lõplikuks saturatsiooni kriteeriumi alusel, mis tähendab seda, et autori hinnangul oli andmestik piisav, kuna uut informatsiooni enam ei tekkinud. Uuring viidi läbi ajavahemikul 07.01.- 10.02.2016. Intervjuud kestsid 20- 40 minutit. Kõik intervjuud salvestati vastajate nõusolekul täies mahus ja seejärel transkribeeriti sõna-sõnalt. Intervjueeritavatele lubati teabe konfidentsiaalsust ja anonüümsust. Iga intervjuus osalejale anti koodid vastavalt intervjueeritava töökohale ning intervjuu toimumise ajale, alustades varasemast ja lõpetades hilisemaga (näiteks: K1- kasiino töötaja 1, T1- toitlustusasutuse töötaja 1, M1- majutusasutuse töötaja 1). Lisaks saadeti intervjuu küsimused (vt Lisa 2) MTA selles valdkonnas pädevatele ametnikele, kes vastasid küsimustele kirjaliku arvamuseavaldusena.

Analüüsi tulemused liigitati nelja kategooriasse järgmiselt:

1. jootraha maksustamine praktikas;
2. teadlikkus;
3. hoiakud;
4. MTA meetmed olukorra parandamiseks.

Esimene kategooria „Jootraha maksustamine praktikas“ tekkis täiendavalt teistele kategooriatele lisaks, sest intervjuude käigus tõusis esile vastajate kokkupuude jootraha maksustamise ja mitte maksustamise praktikaga töökohal. See kategooria paigutati esimeseks seetõttu, et oleks ülevaade praegusest praktikast jootraha maksustamisel.

Sellesse kategooriasse tekkis kolm koodi, sest mitte kõik intervjueritavad ei toonud näiteid oma töökoha praktikast. Tabel 1 annab ülevaate teenindajate kokkupuutest jootraha maksustamisega töökohal.

Tabel 1. Töötajate jootraha maksustamine praktikas (autori koostatud)

Jootraha maksustamine praktikas	Koodide esinemissagedus
Ei maksustata	9
Maksustatakse kaardiga jäetud jootraha	2
Tööandja kogub kokku, kuid ei maksusta	1

Enamik töötajaid tõi välja, et nende asutustes tööandja jootraha ei maksusta. Üks vastaja pidas oluliseks tuua esile, et nende töökohal kogub tööandja jootraha kokku ja maksab selle koos kuupalgaga ümbrikus välja.

„Meil kasiinos on selliselt, et kui sa nüüd lõpetad oma vahetuse, siis arvutis on oma tabel, et siis peab selle tabeli ära täitma, palju sa jootraha sellel vahetusel said. Kõik peavad oma raha kokku koguma, et näiteks diilerid toovad oma raha, administraatorid toovad saalist oma jootraha, kassapidajad oma jootrahad ja siis selle jootraha jagab tööandja kuus üks kord kõigi vahel. Nimeliselt annab igaihele ümbrikud. Sellest jootrahast saavad nagu absoluutselt kõik- nii administraatorid, diilerid, kassapidajad, koristajad, kaamerapoisid, turvamehed. /.../ Kõik saavad selle ümbrikus.“ (K2)

Kaks teenindajat tõi välja, et neil töökohal maksustatakse ainult kaardiga jäetud jootraha. Üks teenindaja märkis ära, et kinni peetakse kõik tööjõumaksud, teisel teenindajal peetakse jootrahast kinni käibemaks.

„Kui klient jätab jootraha kaardiga, siis ei saa ma kogu summat endale. Ma arvutan seal maha käibemaksu protsendi ja saadud summa võin siis alles kassast võtta. Algul ma ei teadnud, mille jaoks see vajalik on, arvasin, et panga teenustasu vms, siis öeldi, et käibemaks, sest muidu raamatupidamises ei ole kõik korrektne.“ (T4)

Üks teenindaja tõi esile, et neil ei maksustata kaardiga jäetud jootraha.

„Meil võib kaardiga jätta jootraha küll. Ma tšeki peale kirjutan, et näiteks viis eurot summast on mulle jootrahaks ja kohe samal õhtul vahetusevanem annab selle raha kassast mulle tagasi. Õhtul tal kassa ja terminal küll ei klapi, aga nagu mina olen aru saanud, siis sellest pole midagi.“ (M2)

Kategooria kokkuvõtteks võib märkida, et teenindusasutuste ettevõtetes puudub kogemus jootraha maksustamisel nii tööandjal kui ka töötajal. Samas selgus intervjuudest, et mõnes ettevõttes maksustatakse kaardiga jäetud jootraha. Sõltuvalt töökohast maksustatakse jootraha olenevalt käsitlusviisist kas käibemaksu või töötajomaksudega.

Teise kategooria „Teadlikkus“ moodustasid koodid, millega vastati küsimustele: kas olete teadlik, et jootraha tuleb deklareerida ja kas Te olete seda kunagi teinud? ja küsimustele: millisel viisil ja kuidas jootraha peab deklareerima? Viimasele küsimusele paluti vastata ka sel juhul, kui intervjuueeritavad ei olnud teadlikud jootraha deklareerimisest. „Teadlikkuse“ kategooria jagunes neljaks koodiks. Tabelis 2 on esitatud andmed jootraha deklareerimise teadlikkusest.

Tabel 2. Töötajate teadlikkus jootraha deklareerimise kohta ning selle esinemissagedus (autori koostatud)

Jootraha deklareerimise teadlikkus	Koodi esinemissagedus
Ei ole teadlik	6
Teadlik	2
Olen kuulnud	2
Ei taheta teada/rääkida	2

Koodide esinemissagedusest selgub, et ainult kaks intervjuueeritavatest ütles kindlalt, et nad on teadlikud sellest, et jootraha tuleb deklareerida. Pooled vastanutest ei ole aga jootraha deklareerimisest kunagi kuulnud ning sellega kokku puutunud.

„Ma nüüd kuskilt üldse kuulsin seda alles. Ma ei teagi, kas see on nüüd kogu aeg nii olnud? Vanasti ma kindlasti ei teadnud sellest ja sellest ei räägigi mitte keegi. Ma arvan, et keegi ei tahagi sellest midagi teada. Ma mõtlengi just neid inimesi, kes töötavadki

sellises kohas, vaevalt et keegi tahabki nüüd oma jootraha pealt mingit maksu maksta.“
(K2)

Samas, need intervjuueeritavad, kes olid teadlikud või on midagi jootraha deklareerimise kohta kuulnud, ei ole seda ise kunagi teinud, põhjendades seda sellega, et teenindussektoris on liialt madalad palgad. Lisaks ei tea intervjuueeritavad, et keegi teine nende tutvusringkonnast või kolleegidest oleks jootraha deklareerinud.

„Ma ei tee seda sellepärast, et mul on madal palk. Kui võtta üleüldiseid palgaandmeid, siis tegelikult on ju välja toodud, et teenindajad on seal suhteliselt all. Ja kui ma saan jootrahana juurde topelt teise palga, mõnel heal kuul ka kolmekordse palga juurde, siis deklareerides võetakse mult ju mingi summa ära, aga mu palk on niigi väike.“ (M2)

Teiseks põhjuseks toodi välja seda, et nad ei ole teadlikud, kuidas jootraha peaks deklareerima. Samas tõdeti, et ega pole uuritudki ja huvi tuntud.

„Tegelikult kuskil meedias ei ole selle kohta informatsiooni olnud või vähemalt minu kõrvu see ei ole kostnud. Tuleb sellest rohkem teavitada, sest ma arvan, et on palju klienditeenindajaid, kes tegelikult, kui nad teaksid, et tuleb deklareerida, ja teaksid, kuidas, siis nad deklareeriksid ka. Aga nagu mina, ma ei ole lihtsalt teadlik, kuidas seda tuleb teha. Sellepärast ma seda teinud ei olegi. Ma ei arvanudki, et see on oluline.“ (T1)

„Selles mõttes, et ma ütlen ausalt, et mul ei ole üheski töökohas see teemaks olnud ja ma ei olegi sellega ise ka nagu süvitsi tutvunud, et võib olla see on põhjus, miks ma seda üldse ei tee. Et ma olen nagu kuskil kuulnud midagi selle kohta, aga kuna töökohas sellest ei räägita, ilmselgelt neil endal on see kasulik, sellepärast ma nagu ei puuduta seda teemat.“ (T5)

Kõikidest vastajatest ainult kaks teadsid, kuidas tuleb korrektselt jootraha deklareerida. Teised intervjuueeritavad ei osanud öelda või tõid välja enda loogiliselt tulenevaid järeldusi. Samas märkis enamik intervjuueeritavatest, olenemata oma töökoha piirkonnast, et selle kohta puudub vajalik informatsioon ning teavitus.

„Peab vist kindlasti mingeid pabereid täitma. Ma oletan, et peab kuskil mingeid pabereid täitma. Et täidadki internetis, Eesti suur e-riik, või kuskil paberi peal pead täitma, palju sa siis teenisid, maksad teatud maksud selle pealt. Loogiline oleks, et see nii on.“ (K3)

„Vot ongi, ma ei tea selle kohta mitte midagi, sest ma olen töötanud neli aastat selles sektoris ja mul pole õrna aimugi, kaua on vaja üldse jootraha deklareerida. Ma ei tea selle kohta midagi, sellepärast et sellest ei räägita mitte kuskil.“ (T5)

Kokkuvõtvalt võib selle kategooria juures märkida, et infopuudus on põhjustanud töötajate vähest teadlikkust jootraha deklareerimise kohta. Kategoorias puudusid seosed selle vahel, millises piirkonnas inimene töötab, kas tegemist on väiksema või suurema linnaga, teadlikkus oli kõigil madal. Samuti puudusid ka seosed selle vahel, millisel töökohal töötajad töötasid. Samas tuli kõrgelt esile intervjueeritavate huvi- ja kogemusepuudus.

Kolmanda kategooria „Hoiakud“ moodustasid koodid, kus vastati küsimusele: mis Te sellest arvate, et jootraha tuleb deklareerida? Selle küsimuse all paluti vastajatel avaldada oma arvamus ning põhjendada oma seisukohti. Kolmas kategooria jagunes 10 koodiks. Tabel 3 annab ülevaate intervjueeritud töötajate hoiakutest ja arvamustest jootraha deklareerimise olulisemate tunnuste suhtes.

Tabel 3. Töötajate hoiakud jootraha deklareerimise kohta (autori koostatud)

Töötajate hoiakud jootraha deklareerimise suhtes	Koodide esinemissagedus
Riik saab selletagi maksutulu	5
Kingitus	5
Jootraha on teenindaja sissetulek	3
Põhimõtteliselt ei deklareeriks	3
Teenindaja palgad on väikesed	2
Koormav	2
Jootraha pole palgatulu	2
Teeninduse kvaliteet langeb	1
Harjumatu	1
Jootraha on kergelt saadud raha	1

Sisuliselt pooled intervjueeritavad tõid esile, et riik saab jootrahatagi maksutulu kätte. Leiti, et palgalt makstud ja kinnipeetud maksud on piisav panus riigituludesse. Enamik vastajatest olid jootraha deklareerimise suhtes negatiivselt meelestatud. Oluline on märkida, et kõik neli intervjueeritud kasiinotöötajat olid sellel arvamusel, et riik saab piisavalt maksutulu. Teiste valdkondade esindajad ei suhtunud jootraha deklareerimisse nii kriitiliselt.

„Ma nüüd täpselt ei tea, aga teatud hetk ütles Maksuamet, et kasiinosaalis peab olema teatud arv aparate, et alla selle ei tohigi enam olla. Juba ühe aparadi maksumus kuus on väga suur, mis läheb riigile. Kui saalis on kesktl läbi 40 automaati ning iga aparadi eest tuleb maksta riigile teatud ulatuses raha ja see on ainult üheainukese saali pealt, siis minu meelest on juba nagunii palju makstud. Miks peaks töötaja midagi veel oma jootrahast maksma?“ (K2)

„Maksame niigi riigile makse ja siis veel hakatakse võtma sellest, kui teine inimene lihtsalt tahab head ja annab teisele jootraha. Ja ma peaksin sealt veel riigile maksma. Siis ma jätaks selle vastu võtmata juba, aga riigile ka ei annaks.“ (K1)

Viis intervjueeritavat leidsid, et on oluline märkida, et jootraha on kingitus ja ainult teenindajale mõeldud raha. Leiti, et jootraha puhul pole tegemist rahaga, mis saadi tööülesannete eest, vaid vastupidi, kas näiteks meeldiva välimuse ja hea suhtlemisoskuse eest või tänutäheks ja kiituseks.

„See on minu isiklik raha. See ei ole raha, mida ma olen teeninud oma vaimse tööga. See on lihtsalt inimlik lähenemine. Inimesed ei anna mulle raha mitte töö eest vaid suhtlemise eest. See on sama, kui annaksid raha vanale tädikesele tänaval, kes seda palub.“ (K4)

„Ma arvan, et jootraha ei ole iseenesest sissetuleku osa, pigem nagu kink või ma ei tea, midagi selle taolist, sest teenindajal on põhipalk olemas. See palk, mille pealt ta maksab makse, ja kuna palgad teenindussektoris on üldjuhul väga kehvad, siis see töö lihtsalt ei tasu ennast ära.“ (T3)

Kolm intervjueeritavat tõdesid, et kuigi nad ei olnud jootraha deklareerimisest teadlikud, siis on selle deklareerimine mõeldav. Leiti, et tegelikult on tegemist töötaja sissetulekuga

nagu töötasugi, millest peaks kinni pidama tööjõumakse. Lisaks mõisteti, et jootraha on tulu ja seega peaks see olema maksustatav.

„Iseenesest see on minu tulu ja selle pealt ma nagu peaksin näitama, et ma saan seda tulu. Kui ma seda deklareerin, siis ta on kohe mu sissetulek. Kui sissetulekud suurenevad, on mul suurem võimalus pangast laenu saada.“ (M1)

„Ma arvan, et see on tegelikult õige, sest et see on tululiik nagu iga teine tulu, tegelikult. Ja Eestis on kõik tulu ju maksustatav ja see on tegelikult loogiline ja arusaadav.“ (T1)

Lisaks märgiti, et jootraha deklareerimine on teenindajale koormav ja harjumatu. Samuti, et see on kergelt saadud raha ja jootraha deklareerimise tõttu võib langeda teeninduse kvaliteet.

Kokkuvõtvalt nähtub selle kategooria tulemustest, et inimeste hoiakud on jootraha deklareerimise suhtes pigem negatiivsed ja kriitilised. Leiti, et riik saab piisavalt maksutulu ning et põhimõtteliselt ei soovita jootraha deklareerida. Toodi esile, et meelsamini võiks jootraha käsitleda kingitusena teenindajale. Samas oli ka neid intervjuueeritavaid, kes tõdesid, et jootraha on tulu, mida peaks maksustama selleks, et näidata oma tulusid suuremana.

Lisaks intervjuudele andsid MTA I kontrollüksuse revidendid, kes töötasid majutus- ja toitlustustiiemis (edaspidi MATO), vabas vormis kirjaliku arvamuseavalduse. MATO ülesandeks oli kontrollida majutus- ja toitlustusasutusi, mille käigus nad puutusid kokku ka jootrahaga. Nad tõid esile, et oma menetlustes on nad kokku puutunud eelkõige selliste olukordadega, kus jootraha antakse personaalselt teenindajale. Sellistel juhtudel on nad lugenud, et tegemist on teenindaja tuluga, mis kuulub tema tuludeklaratsioonis deklareerimisele. (M-L. Siirmann 2016, e-kiri 29.02)

Revidendid tõid näiteid, millised on olnud nende kokkupuuted jootrahaga oma menetlustes järgmiselt (M-L. Siirmann 2016, e-kiri 29.02):

1. *„Revident mäletas olukorda, kus teenindajaga vesteldes selgus, et teenindaja saab miinimumpalka, kuid jootraha sai teist sama palju (kui mitte rohkemgi) veel juurde.“*

2. *„Lisaks on olnud olukordi, kus revidentide poole on pöördutud küsimustega, kas ja kuidas jootrahast saadud tulu deklareerida. Enamasti on töötajad ehmatanud, kui neile selgitatakse, et nad peavad seda oma tuludeklaratsioonis deklareerima, kui jootraha on antud personaalselt neile. Mõnel üksikul juhul on töötaja olnud teadlik, et summa kuulub FIDEK-il deklareerimisele.“*
3. *„Samuti tõi üks revident välja näite, kus saadud jootraha kajastati äriühingu raamatupidamises ning seda käsitleti kui käivet.“*
4. *„Ette on tulnud ka olukordi, kus jootraha kogutakse kokku ning hiljem töötajad jagavad seda omavahel vastavalt mingile protsendile.“*

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et Eestis puudub teenindajatel ja organisatsioonidel kogemus ja praktika jootraha deklareerimisel ning maksustamisel. Mõnel juhul tuli välja, et jootraha deklareerimise kogemus on vaid kaardiga jäetud jootrahalt, mille puhul peab tööandja kinni tööjõumaksud ning käibemaksu. Teenindusasutuste töötajate teadlikkuse osas võib märkida, et töötajad ei ole üldjuhul teadlikud jootraha deklareerimisest. Samuti puuduvad neil teadmised, kuidas peaks jootraha deklareerima. Intervjueeritavad rõhutasid, et nende mitteteadlikkus põhineb sellel, et neid pole piisavalt sellest informeeritud. Lisaks selgus, et teenindajatel on huvipuudus ja tahtmatus jootrahalt makse maksta. Jootraha deklareerimisse suhtutakse pigem negatiivselt, sest leiti, et panustatakse juba piisavalt riigituludesse ja et jootraha on eelkõige kingitus. MTA revidentidel on oma menetluste käigus samuti olnud kokkupuuteid jootrahaga. MTA kontrollitavate objektide töötajad on näidanud teadmatust jootraha deklareerimise suhtes, kuid samas on tuntud huvi ja uuritud revidentidelt, kuidas peaks jootrahalt saadud tulu deklareerima.

2.2. Maksuhalduri võimalused jootraha maksustamise praktika tõhustamiseks

Jootraha saamise praktikas on oluline tõsta inimeste maksukuulekust. Maksukuulekuse tõstmiseks peab maksuhaldur leidma sobivaimad meetmed, mis oleksid lihtsad ja efektiivsed, kuid samas isikuid võimalikult vähe koormavad. Samuti on oluline teada, millised hoiakud mõjutavad inimeste maksukuulekust ning isikute valmidust makse

maksta. Maksukuulekas käitumine sõltub inimeste valmisolekust makse maksta ehk maksumoraalist.

Et analüüsida teenindusasutuste töötajate hoiakuid MTA jootraha järelevalve suhtes, moodustati neljas kategooria nimetusega „MTA meetmed olukorra parandamiseks“, kuhu kuulusid koodid, millega vastati küsimustele: kui MTA pööraks jootraha maksustamisele suuremat tähelepanu, millised oleksid Teie hoiakud seoses sellega? Kuidas käituksite edaspidi? Sellesse kategooriasse tekkis kodeerimise käigus 7 koodi. Koodide esinemissagedus on esitatud tabelis 4.

Tabel 4. Töötajate hoiakud, kui MTA pööraks suuremat tähelepanu jootrahale (autori koostatud)

Töötajate hoiakud	Koodide esinemissagedus
Deklareerimine	7
Varjamine	3
Teavitustöö	3
Karistushirm	3
Tööandja peaks tähelepanu pöörama	1
Vahetaksin töökohta	1
Raske kontrollida	1

Suurem osa intervjueritavatest leidis, et kui MTA hakkaks jootraha deklareerimisele pöörama suuremat tähelepanu, siis nemad hakkaksid oma jootraha deklareerima. Vastajaid ajendaks jootraha deklareerima hirm karistuse ees, mis võib mittedeklareerimise korral kaasneda, samuti ausus ja see, et ei soovita maksuhalduri ebasoosingusse sattuda. Samas rõhutati, et selleks, et nad hakkaksid jootraha deklareerima, peab olema informatsioon, kuidas seda teha.

„Tõenäoliselt ma hakkaksin seda deklareerima, sest kes tahaks Maksuametiga tulla minna. Aga siis peab olema kindlasti mingi juhend, kuidas ma seda peaksin deklareerima, sest mina ei tea. Nad võivad ju kontrollida, kui nad tahavad, aga kui ma seda teha ei oska, siis ma ei saa seda teha. /.../ Kui nad teavitavad, kuidas seda teha ja miks teha. Praegu on see Maksu- ja Tolliameti poolt lihtsalt puudujääk.“ (M1)

Mõned intervjuueeritud teenindajad leidsid, et nemad ei hakkaks jootraha deklareerima ka siis, kui MTA hakkab sellele suuremat tähelepanu pöörama. Rõhutati, et nii palju kui võimalik, nad varjaksid jootraha, põhjendades seda väikese sissetulekuga. Samas tõdeti, et kui kontroll karmistuks, siis nad hakkaksid jootraha deklareerima, kuid kindlasti mitte terves ulatuses.

„Esiteks see ei ole positiivne, kuna tööandja on juba meile määranud tunduvalt väiksema palga just selle motiveerimise osas, sest jootraha on nii suur. /.../ Nüüd mitte minu vaatevinklist, aga väga paljud inimesed hakkaksid seda varjama ja nad ei deklareeriks seda, just sellepärast, et see ongi nagu nende ainuke võimalus elus toime tulla. Aga ilmselt, kui sellele rohkem tähelepanu pööratakse, siis loomulikult peab seda tegema mingil määral, et kui mitte täies ulatuses, siis kindlasti kasvõi pooles ulatuses.“ (M3)

Üks intervjuueeritav tõi esile, et tööandja ülesanne peaks olema teenindajat teavitada sellest, et jootraha tuleb deklareerida. Ta rõhutas, et tööandja peaks selle eest vastutama ja kontrollima, et jootraha oleks deklareeritud. Samas lisas juurde, et ta deklareeriks ainult juhul, kui tööandja seda temalt nõuaks. Ühe intervjuueeritava arvates oleks liigne MTA tähelepanu jootraha vallas aga teenindajale koormav ja seetõttu tema vahetaks töökohta.

„Ma arvan, et siis ma vahetaks pigem töökohta. Ma arvan, et teenindussektoris on palgad väga väikesed. Jootraha on nagu ainukene positiivne asi, miks teenindussektoris üldse tööd teha ja see peaks olema nagu pigem ettevõtja teema, see maksustamine. Mitte nagu teenindaja oma. Sellepärast, et teenindaja töö on väga raske ja liigne tähelepanu selles valdkonnas oleks teenindustöötajatele liiga keeruline. Ma arvan, et lihtsalt paljud inimesed ei näeks enam mõtet seal töötada.“ (T3)

Kokkuvõtvalt võib selles kategoorias järeldada, et enamik intervjuueeritavaid hakkaks jootraha deklareerima kui MTA hakkaks sellele suuremat tähelepanu pöörama. Neid ajendaks seda tegema ausus, karistushirm ning kartus sattuda maksuhalduri ebasoosingusse. Samas oli ka neid intervjuueeritavaid, kes leidsid, et nemad varjaksid jootraha endiselt, hoolimata järelevalvest.

Uuringu tulemusena selgus, et töötajate teadlikkus jootraha maksustamisest on madal. Enamik intervjueeritavaid tõi välja, et nende teadmatusel on oluline roll sellel, et puudub MTA vastav teavitustöö ja informatsioon. Sellest tulenevalt peaks MTA pöörama suuremat tähelepanu teavitustööle. Enamik uuringus osalejaid leidis, et kui MTA hakkaks jootraha kontrollile suuremat tähelepanu pöörama, siis see ajendaks neid jootraha deklareerima.

MTA teenindusosakonna juhtivspetsialisti andmetel ei ole võimalik kindlaks teha, kui paljud teenindusosakonna töötajad on tänaseks jootraha deklareerinud ning kui suures ulatuses, kuna MTA-l puuduvad andmed selle kohta, sest sellist tuluartiklit ei ole deklaratsioonil eraldi välja toodud. Samuti ei ole MTA-s tehtud eraldi analüüsi selle kohta, kui palju tulu jääb praeguse seisuga riigil jootraha mittedeklareerimisel saamata. (H. Udde 2016, e-kiri 25.04)

MTA uue strateegia kohaselt on maksuhalduri eesmärk toetada ettevõtte tegutsemist ja arengut ning pakkuda maksumaksjatele tuge ja luua kindlus, et nende maksuasjad on korras. Lisaks soovitakse, et maksude arvestus ja haldus ning suhtlemine ametiga oleks lihtne, selge ja mugav, võimalikult vähe koormav ja kliendigrupi vajadusi arvestav (Maksu- ja Tolliamet, 2016). Tulenevalt MTA uuest strateegiast, kus on esikohal inimeste nõustamine ja teavitamine ning seejärel vajadusel kontrolliprotseduuride rakendamine, peab autor oluliseks tõsta maksukuulekust selles valdkonnas teavitustöö abil. Teavitustööga oleks võimalik tõsta inimeste teadlikkust ja seejärel mõjutada nende hoiakuid. Nimelt anda inimestele teada, kuidas tuleb jootraha deklareerida, miks seda tuleb teha ja mida annab see töötajale endale.

Lisaks peab teavitustöö abil suurendama organisatsioonide teadlikkust. Läbiviidud uuringu põhjal selgus, et intervjueeritavatele on oluline, kui ettevõtte teavitab töötajat jootraha deklareerimise vajalikkusest.

„Kui mu tööandja sellele tähelepanu pööraks. Kui ta mulle selgitaks ja tooks mingeid reaalseid abinõusid, kuidas seda teha niimoodi, et see ei oleks aega kulutav ja, et see oleks mõistlikkuse piires. Siis ma arvan, et miks mitte seda deklareerida. See oleks harjumuse küsimus. Aga ma arvan, et tööandja peaks sellesse päris palju panustama, et töötaja vastavalt käituks.“ (T2)

Seega peaks organisatsioonidel lasuma suurem vastutus, et töötaja käitaks õiguspäraselt ja maksukuulekalt.

Jootraha jätmise praktikast selgus, et ainukene viis, kuidas praegu jootraha maksustatakse, on see, kui klient jätab jootraha kaardiga. Seega võiks teavitustöö olla suunatud ka teenindusasutuste klientidele eesmärgiga suurendada kaardiga makstavat jootraha. Kaardiga maksmisel väheneb teenindusasutustes sularahakäive. Samuti on kaardiga jäetavat jootraha hõlpsam kontrollida ja seda peab ettevõtte oma raamatupidamises kajastama. Lisaks töid MTA revidendid esile, et jootrahana saadud tulu deklareerimise õigsust on võimalik kontrollida, eriti olukorras, kus äriühing kajastab saadud tulu oma raamatupidamises (M-L. Siirmann 2016, e-kiri 29.02).

Teavitustöö võib seisneda näiteks põhjaliku juhendi koostamises. Praegu MTA-l jootraha maksustamise kohta juhend puudub. Juhendi vajalikkusele viitasid ka mõned uuringus osalejad. Näiteks võib tuua esile USA Maksuameti, kes on koostanud ulatusliku juhendi jootraha deklareerimiseks (The Internal Revenue Service, 2006). Juhendis on välja toodud levinumad küsimused ja vastused, mis puudutavad jootraha deklareerimist. Näiteks on seal vastused küsimustele: millist jootraha peab töötaja deklareerima? Mis arvestust ta peab pidama? Mis juhtub, kui jootraha arvestust ei peeta? Kuidas mõjutab jootraha deklareerimine töötaja tulu tuludeklaratsioonis? Lisaks pakutakse juhendis erinevaid vorme, mille abil oleks jootraha saajal mugav jootraha üle aruandlust pidada.

Tuues esile teiste riikide praktikat, on oluline välja tuua ka Kanada Maksuameti kogemus. Kanada Maksuameti audiitorid korraldasid pilootprojekti, mille raames kontrolliti ühe linna nelja restorani 145 töötaja jootraha. Tulemus oli Maksuametile üllatav, sest kontrolli tulemusel selgus, et iga töötaja saab aastas umbes 12 000 dollarit jootraha, mida ei deklareerita. Kontrollile järgnes ulatuslik teavituskampaania, mille raames informeeriti töötajaid tagajärgedest, mis võivad kaasneda, kui jootraha ei deklareerita. Ulatuslikul teavituskampaanial ja pilootprojektil oli märgatav tulemus, sest kuus kuud hiljem maksis iga töötaja keskmiselt 1553 dollarit aastas täiendavalt tulumaksu. Samuti hakati tähelepanelikumalt kontrollima nende isikute maksudeklaratsioone, kelle puhul võis eeldada, et nad saavad jootraha. (Beeby, 2012)

Praegusel ajal on Eesti MTA jootrahaga seotud juhtumeid vaadanud üksikjuhtumi kontrolli raames. Eraldi, üksnes jootraha maksustamise vaatlusi tehtud ei ole. MTA ametnikud leidsid, et on oluline tõsta töötajate teadlikkust jootraha maksustamisest, ning rõhutasid, et on oluline muuta üldist maksukuulekust. (M-L. Siirmann 2016, e-kiri 29.02)

Analüüsist lähtuvalt teeb töö koostaja järgmised ettepanekud:

1. Koostada Maksu- ja Tolliameti poolt juhend jootraha deklareerimise ja maksustamise kohta ning kehtestatud juhend avalikustada.
2. Maksu- ja Tolliameti poolt teavituskampaaniate korraldamine eesmärgiga tõsta teadlikkust jootraha deklareerimisest. Teavituskampaania sihtrühmadeks võiksid olla teenindusasutused, nende töötajad ja teenindusasutuste kliendid. Klientidele suunatud kampaanias peab reklaamima jootraha jätmist kaardiga makstes selleks, et vähendada sularahakäivet teenindusasutustes.

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et kui MTA pööraks jootraha deklareerimisele suuremat tähelepanu, siis tõenäoliselt tõuseks inimeste valmidus jootraha deklareerida. Neid ajendaks jootraha deklareerima hirm karistuse ees, mis võib mittedeklareerimise korral kaasneda, samuti ausus ja see, et ei soovita maksuhalduri ebasoosingusse sattuda. Tulenevalt MTA uuest strateegiast on oluline tõsta maksukuulekust selles valdkonnas muuhulgas ka teavitustöö abil. Teavitustööga oleks võimalik tõsta inimeste teadlikkust ning seejärel mõjutada nende hoiakuid. Oluline on suunata teavitustöö nii töötajatele, ettevõtetele kui ka teenindusasutuste klientidele. Teavitustöö võiks seisneda näiteks selles, et MTA koostab ja avalikustab põhjaliku juhendi jootraha deklareerimiseks.

KOKKUVÕTE

Teenindusasutuste töötajad saavad lisaks oma igakuisele töötasule jootraha, mida üldjuhul ei deklareerita ja millelt ei maksta makse. Deklareerimata jätmise korral jääb riigil saamata arvestuslik tulu, mida saaks kasutada olemasolevate avalike hüvede parandamiseks.

Lõputöö aktuaalsus seisnes selles, et rahandusministeeriumi valitsemisala arengukava aastateks 2015- 2018 üheks strateegiliseks eesmärgiks on koguda kokku riigi maksutulud ning vähendada ebaausa majandustegevuse osakaalu. Arengukava kohaselt on oluline suurendada nn vabatahtlikku maksulaekumist. Sihiks on võimalikult mõõduka halduskoormusega vähendada riigile saamata jäävat maksutulud ja tagada ausam konkurentsikeskkond.

Lõputöö uudsus põhines sellel, et autorile teadaolevalt pole Eestis varasemalt uuritud teenindus- ja meelelahutussektori personali teadlikkust jootraha maksustamisest ja hoiakuid jootraha maksustamise suhtes.

Lõputöö probleem põhines asjaolul, et teenindusasutuste töötajad üldjuhul jootraha ei deklareeri, millest tulenevalt jääb riigil saamata potentsiaalne maksutulu. Seega soodustab jootraha saamine maksudest kõrvalehoidumist ning sellel on kahjulik mõju käibemaksu ja tööjõumaksude laekumisele.

Lõputöö eesmärgiks oli uurida teenindusasutuste töötajate teadlikkust ja hoiakuid jootraha maksustamise näitel.

Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet. Esimeseks oli anda ülevaade jootraha olemusest ja kujunemisest. Jootraha on vabatahtlik lisatasu hea teeninduse eest. Jootraha puhul on tegemist unikaalse majandusliku nähtusega, sest tarbija maksab vabatahtlikult rohkem, kui ta on juriidiliselt kohustatud. Jootrahast on kujunenud ühiskonnas sotsiaalne norm ning traditsioon, mis sai alguse 16. sajandi Inglismaalt. Tänapäevaks on jootraha jätmise tava levinud paljudesse riikidesse, kus seda loetakse viisakuse ja tänulikkuse väljenduseks. Jootraha jätmist mõjutavad oluliselt lisaks veel arve suurus, teeninduse kvaliteet, arve maksmisviis ning teenindusasutuse

külastamise sagedus. Hoolimata sellest, et jootrahast on kujunenud kultuuri osa, on uuringutega tõestatud, et jootraha soodustab eelarvamuste tekkimist ning vähendab sotsiaalset heaolu.

Teine uurimisülesanne oli anda ülevaade jootraha maksustamisest. Jootraha maksustamise puhul tuleb lähtuda tulu saaja seisukohast. Kui tulu saaja on töövõtja ehk saadud jootraha jätab klienditeenindaja endale, siis peab teenindaja saadud jootraha käsitlema muu tuluna ja deklareerima selle deklaratsiooni vorm A alajaotuses 7.1 muu tuluna, millelt ei ole tulumaks kinni peetud. Olukorras, kus juriidiline isik tööandjana kogub kokku jootraha ja maksab selle välja töötasu lisatasuna, peab lugema jootraha tööga seotud väljamakseks ning peab jälgima kõiki väljamakse maksustamise reegleid. Lisaks peab ettevõtte käsitlema jootraha käibemaksuseaduse kohaselt kas äriühingu maksustatava väärtuse hulka või lugema seda laekumisena mitteettevõtluse tarbeks.

Kolmas uurimisülesanne oli välja selgitada jootraha maksustamisega seotud hoiakuid ja teadlikkust teenindusasutuste näitel. Jootraha maksustamise praktikast selgus, et Eestis puudub teenindusasutuste töötajatel kogemus ja praktika jootraha deklareerimisel ning maksustamisel. Mõnel juhul tuli välja, et jootraha deklareerimise kogemus on vaid kaardimaksena jäetud jootrahalt. Teenindusasutuste töötajad ei ole üldjuhul teadlikud jootraha deklareerimisest. Madalat teadlikkust põhjendati informatsiooni puudusega. Samuti selgus, et teenindajatel on huvipuudus ja tahtmatus jootrahalt makse maksta. Teenindusasutuste töötajad suhtusid jootraha deklareerimisse peamiselt negatiivselt ja kriitiliselt. Intervjueeritavad leidsid, et nad panustavad piisavalt riigituludesse ja et jootraha puhul on tegemist eelkõige kingitusega. MTA revidentidel on oma menetluste käigus samuti olnud kokkupuuteid jootrahaga, kus kontrollitavate objektide töötajad on näidanud teadmatust jootraha deklareerimise suhtes.

Neljandaks uurimisülesandeks oli välja pakkuda maksuhaldurile võimalusi jootraha maksustamise praktika tõhustamiseks. Kui MTA pööraks jootraha deklareerimisele suuremat tähelepanu, siis tõenäoliselt tõuseks inimeste valmidus jootraha deklareerida. Kuna MTA uue strateegia väljatöötamisel keskendutakse inimeste nõustamisele ja teavitamisele nende maksuasjades, siis teeb autor üheks ettepanekuks koostada Maksu- ja Tolliameti poolt juhend jootraha deklareerimise ja maksustamise kohta ning kehtestatud juhend avalikustada. Teiseks ettepanekuks on Maksu- ja Tolliameti poolt

teavituskampaaniate korraldamine eesmärgiga tõsta teadlikkust jootraha deklareerimisest.

Edaspidi soovitatakse täiendavalt uurida, kui palju jääb riigil saamata tulu jootraha mittedeklareerimisel. Samuti võib täiendavalt uurida seda, kuidas mõjutab teenindajate maksekäitumist- ja kuulekust see, kui MTA hakkab jootrahale suuremat tähelepanu pöörama.

SUMMARY

The employees of service institutions can in addition to their monthly wages, get tip, which generally is not declared, and from which they do not pay taxes. If it is not declared the state loses the estimated revenue that could be used to improve existing public goods.

The title of this thesis is „Awareness and Attitudes of the Employees of Service Institutions, Based on the Example of Gratuity Taxation“. The thesis is written in the Estonian language and contains two chapters with two sub-chapters, total 42 pages. The thesis was compiled using 39 sources, and the references are included in the text.

The thesis is topical as one of the strategy aims, included in the Ministry of Finance development plan for the years 2015 – 2018, is to gather together all national tax revenue and decrease a share of the fraudulent economic activity. According to the development plan, it is necessary to increase the so-called voluntary tax revenue

The research problem is based on the circumstance that generally employees working in the service institutions do not declare their tip gratuity therefore the state is left without the potential tax revenue. So, taking a tip favours tax evasion, which has a harmful effect on the VAT and labour tax revenues.

The aim of the thesis is to research the awareness and attitudes of the service institutions employees on the example of the tip gratuity taxation. To achieve the purpose, the author formulated four research tasks, which the author completed using the qualitative method.

The results of the research analysis showed that the majority of the analysed service institutions employees lack the experience and practice of declaring their tip gratuity. The service institutions employees are not generally aware about declaration of the tip gratuity, which is explained by the lack of information. It was also revealed that the service attendants are not interested or do not want to pay taxes from the tip gratuity. Basically, the service institutions employees showed the negative and critical attitude to the tip gratuity declaration.

Based on the analysis, the author made the following proposals:

1. To compile by the Tax and Customs Board an instruction concerning declaration and taxation of the tip gratuity, and publish it.
2. To arrange by the Tax and Customs Board informational campaigns with the aim to raise awareness of the tip gratuity declaration and taxation.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Ayres, I., Vars, F. E. & Zakariya, N., 2005. To Insure Prejudice: Racial Disparities in Taxicab Tipping. *The Yale Law Journal*, Volume 114, pp. 1613-1675. Leitud: The Yale Law Journal Online. [03.02.2016].

Azar, O. H., 2004. The history of tipping – from sixteenth-century England to United States in the 1910s. *The Journal of Socio-Economics*, 33(6), p. 745–764. Leitud: ScienceDirect. [14.01.2016].

Azar, O. H., 2007. Why pay extra? Tipping and the importance of social norms and feelings in economic theory. *The Journal of Socio-Economics*, 36(2), pp. 250-265. Leitud: ScienceDirect. [14.01.2016].

Beeby, D., 2012. Wait staff hiding tips from the taxman, auditors find. *The Canadian Press*, 08.07. [Võrgumaterjal] Leitav: http://www.thestar.com/news/canada/2012/07/08/wait_staff_hiding_tips_from_the_taxman_auditors_find.html [Kasutatud 04.01.2016].

Chavanne, P., 2014. *Restaurant Tips in France and Paris*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://gofrance.about.com/od/travelplanning/a/tippinginfrance.htm> [Kasutatud 04.01.2016].

Drew, K., 2015. Are American Restaurants Reaching a Tipping Point on Tipping? *NBC News*, 16.10. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.nbcnews.com/business/careers/are-american-restaurants-reaching-tipping-point-tipping-n446016> [Kasutatud 17.02.2016].

Eesti Konjuktuuriinstituut, 2015. *Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.mkm.ee/sites/default/files/varimajandus_eestis_2014_elanike_hinnangute_alusel_.pdf [Kasutatud 02.24.2016].

Garrity, K. & Degelman, D., 1990. Effect of Server Introduction on Restaurant Tipping. *Journal of Applied Social Psychology*, 20(2), pp. 168-172. [Võrgumaterjal] Leitav: http://drjaydill.com/PSY500/Garrity-Degelman_1990.pdf [Kasutatud 22.04.2016].

Hill, D., kuupäev puudub. *Restaurant Tipping in Germany*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://traveltips.usatoday.com/restaurant-tipping-germany-59081.html> [Kasutatud 05.01.2016].

Justiitsministeerium, 2016. *Korruptsioon.ee*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.korruptsioon.ee/et/korruptsioonivormid/altkaemaks-ehk-pistis> [Kasutatud 19.03.2016].

Käibemaksuseadus (2015).

Langemets, M., Tiits, M., Valdre, T., Veskis, L., Viks, Ü. & Voll, P., 2009. *Eesti keele seletav sõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.eki.ee/dict/ekss/> [Kasutatud 05.01.2016].

Lehis, L., 2000. *Tulumaksuseadus kommenteeritud väljaanne*. Tartu: OÜ Casus.

Lehis, L., 2006. Probleemid annetuse mõistega. *MaksuMaksja*, nr 4. Leitud: Eesti Maksumaksjate Liit. [25.02.2016].

Lehis, L., 2012. *Maksuõigus*. 3., trükk. Tallinn: Kirjastus Juura.

Levin, R., 2014. *The Tipping Point: Is This the Beginning of the End for Gratuities?* [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://psmag.com/the-tipping-point-is-this-the-beginning-of-the-end-for-gratuities-94ca0ecb798b#.ggkj9dg61> [Kasutatud 14.01.2016].

Lind, K., 2003. Tulu mõiste. *Juridica*, V, lk 338-348.

Lind, K., 2007. Maksustav väärtus. Probleemid kehtivas käibemaksuseaduses.. *Juridica*, IX, lk 639-650.

Loose, C., 2006. A few tips on handling gratuities worldwide. *Washington Post*, 27.03. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.sfgate.com/entertainment/article/A-few-tips-on-handling-gratuities-worldwide-2519762.php> [Kasutatud 06.01.2016].

Lynn, M., 2003. Tip Levels and Service: An update, Extension, and Reconciliation. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 44(5-6), pp. 139-148. Leitud: Sage Journals. [19.01.2016].

Lynn, M., Zinkhan, G. & Harris, J., 1993. Consumer Tipping: A Cross-Country Study. *Journal of Consumer Research*, 20(3), pp. 478-488. Leitud: Oxford University Press. [21.03.2016].

Maksu- ja Tolliamet, 2016. *Päring Maksu- ja Tolliametisse*. s.l.:s.n.[Märkmed autori valduses].

Maksu- ja Tolliamet, 2016. *TNO strateegia sisend*, s.l.:s.n. [Märkmed autori valduses].

Maksukorralduse seadus (2015).

Margalioth, Y., 2006. The Case Against Tipping. *Journal of Labor and Employment Law*, 9(1), pp. 117-145. Leitud: HeinOnline Law Journal Library. [08.01.2016].

OECD, 2014. *International Tax Terms*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.oecd.org/ctp/33967016.pdf> [Kasutatud 06.02.2016].

Pang, K., 2014. *Everything you need to know about how restaurant tipping works*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.chicagotribune.com/business/chi-how-restaurant-tipping-works-20140829-story.html> [Kasutatud 19.03.2016].

Pickhardt, M. & Prinz, A., 2012. *Tax evasion and the shadow economy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Pope, C., 2015. The tipping point for restaurant tips? *The Irish Times*, 21.11. [Võrgumaterjal] <http://www.irishtimes.com/life-and-style/food-and-drink/the-tipping-point-for-restaurant-tips-1.2436577> [Kasutatud 07.01.2016].

Raamatupidamise seadus (2015).

Segrave, K., 1998. *Tipping: An American Social History of Gratuities*. Jefferson, NC: McFarland & Company.

Statistikaamet, 2015. *Keskmine kuupalk tõusis III kvartalis aastaga ligi seitse protsenti*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.stat.ee/90648> [Kasutatud 04.01.2016].

Strand, O., 2014. How Japan Has Perfected Hospitality Culture. *The Wall Street Journal*, 01.05. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.wsj.com/articles/SB10001424052702303456104579489824193262260> [Kasutatud 06.01.2016].

The Internal Revenue Service, 2006. *A Guide to Tip Income Reporting for Employees Who Receive Tip Income*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.irs.gov/pub/irs-pdf/p3148.pdf> [Kasutatud 06.03.2016].

Tipping around the world, 2014. *Tipping In Estonia*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.tippingaroundtheworld.com/tipping-estonia/> [Kasutatud 05.01.2016].

Trip Advisor, kuupäev puudub. *Spain: Tipping & Etiquette*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.tripadvisor.com/Travel-g187427-s606/Spain:Tipping.And.Etiquette.html> [Kasutatud 05.01.2016].

Tulumaksuseadus (2015).

United States Department of Labor, 2015. *Minimum Wages for Tipped Employees*.
[Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.dol.gov/whd/state/tipped.htm> [Kasutatud
04.01.2016].

Viikberg, J., 2014. Jootraha. *Keel ja Kirjandus*, IV, lk 291-297.

LISAD

Lisa 1. Intervjuuküsimused teenindusasutuste töötajatele

1. Kui sageli jäetavad kliendid Teile jootraha?
2. Kui suur lisa on see Teie igakuisele töötasule?
3. Kas Teie töötasu oleneb sellest, et tööandja teab, et Te saate jootraha?
4. Kas olete teadlik, et jootraha tuleb deklareerida? Kas Te olete seda kunagi teinud?
5. Millisel viisil ja kuidas jootraha peab deklareerima?
6. Mis Te sellest arvate, et jootraha tuleb deklareerida? Põhjendage.
7. Kui Maksu- ja Tolliamet pööraks jootraha maksustamisele suuremat tähelepanu, millised oleksid Teie hoiakud seoses sellega? Kuidas käituksite edaspidi?
8. Mis motiveeriks Teid jootraha deklareerima?

Lisa 2. Intervjuuküsimused Maksu- ja Tolliameti ekspertidele

1. Kas Teil on andmeid selle kohta, kui paljud inimesed ning kui suures ulatuses deklareerivad jootraha?
2. Millised võiksid olla jootraha võimalikud käsitusviisid?
3. Milliseid kokkupuuteid, on Teil ametnikuna olnud jootrahaga?
4. Kas Maksu- ja Tolliamet kontrollib jootraha saamist? Kuidas?
5. Kas seda valdkonda on üldse võimalik kontrollida? Kas Teil on ettepanekuid, kuidas seda võiks kontrollida?
6. Ajujahil sai 30 parima äriidee hulka mobiilirakendus Tippy, millega saab jootraha jätta telefoniga, kui sularaha pole kaasas. Kas selline rakendus hõlbustaks jootraha deklareerimise järelvalvet?
7. Millised oleksid Teie ettepanekud, kuidas võiks tõsta teenindussektoris olevate töötajate teadlikkust jootraha maksustamisest?